

Прийшло до секретарської бюрої ради
07 08.082.027. ВІДГУК 02.07-2024 р.

Гонча С.В.Р.
професор
ф.с.ч.

ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

Шірінян Лади Василівни,
Бодич В.П.
завідувача кафедри фінансів

Національного університету харчових технологій (м. Київ)

доктора економічних наук, професора

на дисертаційну роботу Абрамова Микити Дмитровича

на тему «Формування комплексної діагностики в забезпеченні

економічної безпеки страхової компанії»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 051 Економіка

з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Актуальність теми дисертаційної роботи

На мою думку, дисертаційна робота Абрамова Микити Дмитровича, присвячена розв'язанню актуальної проблеми формування комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки страхової компанії, є актуальною як теоретично, так і з погляду практичного застосування одержаних результатів.

Розвиток страхового ринку супроводжується нестабільними перехідними процесами, що можуть створювати загрози власникам компаній, клієнтам, ризики погіршення фінансового стану страховика. Економічна безпека страховика має розглядатися як захищеність страховика від загроз. Саме тому актуальним стає питання комплексної діагностики економічних показників діяльності страхових компаній для забезпечення економічної безпеки, оскільки тільки така діагностика дасть змогу виявити слабкі місця в системі управління компанією, оцінити рівень ризиків та розробити ефективні заходи для їх мінімізації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Зі змісту дисертаційної роботи випливає, що дисертація є складовою науково-дослідної роботи на тему: «Розвиток комплексної діагностики як сучасного інструменту підвищення рівня економічної безпеки підприємства» (державний реєстраційний номер – 0124U002031).

У межах зазначеної теми автором досліджено теоретико-методичні та практичні аспекти комплексної діагностики у забезпеченні економічної безпеки страхової компанії; визначено показники, що дають змогу оцінити рівень її економічної безпеки з урахуванням регуляторних вимог та ринкових ризиків.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Детальне ознайомлення зі змістом дисертації та переліком опублікованих праць автора дає підстави зробити висновок, що більшість положень, які характеризуються науковою новизною, базуються на використанні загальновідомих методів і визнаних методологій дослідження. Сформульовані наукові положення та висновки в цілому узгоджуються з відомими даними інших досліджень, а обраний предмет і об'єкт наукового дослідження обумовили цілісний розгляд проблеми. Висновки і рекомендації ґрунтуються на опрацюванні наукових розробок вітчизняних та зарубіжних дослідників.

Достовірність основних наукових положень дисертаційної роботи також підтверджується їх публікаціями у наукових фахових виданнях, апробацією на конференціях, використанням у практичній діяльності ПрАТ «СГ «ТАС» (довідка № 158/2 від 14.05.2024 р.), а також у навчальному процесі Українського державного університету науки і технологій (довідка № НЗ/22 від 22.04.2024 р.) (Додатки, с. 219-220).

Згідно з викладеним у вступі дисертації, апробацію наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в роботі, здійснено на 3-х

науково-практичних конференціях, з яких 2 міжнародні, що відбулися в 2023 - 2024 роках в містах Запоріжжя, Дніпро.

Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії та надають автору право на публічний захист результатів дисертаційної роботи. Зазначене вище дає підстави зробити висновок про самостійність, наукову новизну роботи, використанні автором власних підходів до виконання визначених завдань.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Абрамова М. Д. відповідає науковій спеціальності 051 «Економіка» (змістом якої є теоретико-методологічні та науково-практичні дослідження суспільно-економічних явищ та процесів у сфері економічної активності суб'єктів господарювання), вимогам Наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог щодо оформлення дисертації (зі змінами)» та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р.

Дисертацію написано українською мовою, стиль викладення матеріалу – науковий. Зміст та структура дисертаційної роботи відповідають задекларованим меті та завданням. Висновки дисертації відповідають поставленим завданням.

Відсутність (наявність порушення академічної доброчесності)

Ознайомлення з дисертацією та науковими працями Абрамова М. Д. дає підстави зазначити, що автором дотримано принципи та норми академічної доброчесності. Порушень академічної доброчесності у дисертаційній роботі

не виявлено, подано посилання на відповідні джерела з дотриманням норм законодавства про авторське право.

Повнота викладу основних наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Основні наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи достатньо повно висвітлені у наукових публікаціях здобувача. За результатами дисертації опубліковано 7 наукових праць (6 написаних особисто автором), серед яких 4 наукові статті у фахових наукових виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз; тези доповідей на 2 міжнародних наукових конференціях і 1 на всеукраїнській науковій конференції.

Особистий внесок у наукових працях зазначений у списку публікацій. Список опублікованих праць наведено в дисертації (як у вступній частині, так і в Додатку А).

Аналіз публікацій показав, що пункт новизни *вперше* відображено в одноосібних працях автора в фахових виданнях: Ефективна економіка. 2024. № 4; Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 7.

Вважаю, що профіль друкованих видань і зміст наукових праць відображають зміст дисертаційної роботи здобувача, відповідають встановленим вимогам до висвітлення отриманих результатів дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Практичне значення одержаних результатів

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці інтегральної оцінки рівня економічної безпеки страхової компанії, яка, як аналітичний інструмент, відіграє ключову роль у процесі управління ризиками та фінансовими стратегіями, дасть змогу страховій компанії адаптуватися до непередбачуваних змін на ринку та в економічному

середовищі, забезпечуючи ефективне функціонування навіть в умовах високого рівня нестабільності.

Згідно з Довідкою у Додатках до дисертації, основні теоретичні положення дисертаційної роботи були впроваджені у навчальний процес Українського державного університету науки і технологій при викладанні (довідка № НЗ/22 від 22.04.2024 р.)

Про практичне значення та використання результатів дисертаційної роботи свідчить довідка про впровадження у практичній діяльності ПрАТ «СГ «ТАС» (довідка № 158/2 від 14.05.2024 р.).

Вважаю, що частину рекомендацій представленого наукового дослідження може бути використано в практиці діяльності інших страхових компаній.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій

У наукову новизну автором винесено результати дослідження, а саме:

вперше:

1) розроблено модель інтегральної оцінки рівня економічної безпеки страхової компанії, що передбачає експертне визначення переліку показників з функціональних складових, які відображають стан господарсько-економічної діяльності страхової компанії, з метою врахування та обчислення кожного з них. Це дозволить забезпечити комплексність, прогнозованість та об'єктивність оцінки економічної безпеки, а інтегрований характер цієї моделі дозволить зменшити можливі ризики та покращити стратегічне управління фінансовою стійкістю, надійністю та конкурентоспроможністю страхової компанії (розд. 3, с. 151-152 дисертації);

удосконалено:

2) сутність і зміст понять «економічна безпека страхової компанії» та «діагностика економічної безпеки страхової компанії», що дає змогу більш об'єктивно оцінювати рівень економічної безпеки страхової компанії та сприяє формуванню й ефективній реалізації комплексної діагностики в

забезпеченні економічної безпеки страхової компанії (розд. 1, с. 37; розд. 1, с. 74 дисертації);

3) перелік функціональних складових економічної безпеки страхової компанії, а саме – ринкову, фінансову, кадрову, політико-правову, соціально-психологічну, інформаційно-аналітичну, організаційну, що в порівнянні з традиційним підходом, дозволяє здійснювати комплексну діагностику стану та рівня економічної безпеки за групами показників, враховуючи специфіку та особливості діяльності страхової компанії (розд. 1, с. 38-45 дисертації);

4) інструмент, що сприяє ефективному управлінню ризиками, а саме багатofакторну регресійну модель, що на відміну від існуючих, забезпечить можливість вчасно реагувати на вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на економічну безпеку страхової компанії та виявляти можливі зміни рівня економічної безпеки, а саме зміни інтегрального індексу економічної безпеки страхової компанії в майбутньому (розд. 3, с. 166-179 дисертації);

дістали подальшого розвитку:

5) сучасні концепції діагностики страхової компанії, які допомагають систематизувати та розглядати процеси управління та забезпечення економічної безпеки страхових компаній з різних точок зору, що враховує специфіку кожної з них і дозволяє науковцям та практикам вибрати підходи, які найкраще відповідають конкретним вимогам та умовам їхньої діяльності (розд. 1, с. 64-66 дисертації);

6) система комплексної діагностики економічної безпеки, що на відміну від існуючих буде вирішувати на постійній основі весь комплекс завдань, пов'язаних з охороною бізнесу та захистом інтересів страхової компанії (розд. 1, с. 74-75, 84-87 дисертації);

7) інтерпретація особливостей стану та тенденцій розвитку страхової галузі країни (розд. 2, с. 90-112 дисертації), аналіз стану та рівня економічної безпеки страхової компанії, що повною мірою враховує її фінансово-економічні особливості та спеціалізацію (розд. 2, с. 112-129, с. 130-144 дисертації);

8) методичні підходи до відбору та застосування показників комплексної діагностики економічної безпеки, що дають можливість визначення рівня економічної безпеки як для прийняття оперативних рішень в умовах нестабільності ринку та економічних загроз, так і для внесення своєчасних змін в стратегію забезпечення економічної безпеки страхової компанії (розд. 2, с. 113-129 дисертації);

З наведеного переліку всі пункти стосуються спеціальності 051 «Економіка». Науковий пошук характеризує широкий перелік опрацьованих автором питань і в цілому свідчить про його обізнаність щодо проведення комплексної діагностики з подальшим поглибленням процесу вирішення науково-практичного завдання забезпечення економічної безпеки страхової компанії для підвищення ефективності її діяльності.

Оцінка змісту дисертації

Розділ 1 присвячений теоретико-методичним основам формування комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки страхової компанії (с. 25-87). За результатами теоретичного дослідження:

- дано авторське визначення економічної безпеки страхової компанії;
- запропоновано функціональні складові економічної безпеки страхової компанії, які представляють ключові аспекти, необхідні для забезпечення стійкості та надійності фінансового стану компанії в умовах ризику;
- дано авторське визначення поняття «діагностика економічної безпеки страхової компанії»;
- розглянуто сучасні концепції діагностики, які взаємодіють та доповнюють одна одну, дозволяючи страховим компаніям вдосконалювати свою діяльність та забезпечувати ефективний управлінський процес;
- розглянуто різноманітні методичні підходи до проведення комплексної діагностики та доведено, що використання комплексної діагностики є ключовим для успішного функціонування страхових компаній в умовах посиленої конкурентної боротьби та обмежених економічних ресурсів.

Розділ 2 присвячений оцінці використання комплексної діагностики в аналізі стану та рівня економічної безпеки страхової компанії (с. 90-144).

Заслужують на увагу одержані дисертантом результати, зокрема:

- запропоновано методіку оцінювання стану економічної безпеки страхових компаній із застосуванням інтегрального показника;
- узагальнено структуру функціональних складових економічної безпеки страхових компаній, що дозволяє максимально ефективно проводити діагностику стану та рівня економічної безпеки за групами показників, враховуючи специфіку та спеціалізацію діяльності страхових компаній;
- запропоновано для обчислення інтегрального показника економічної безпеки страхових компаній використовувати метод лінійної згортки, математичний підхід, який полягає у ваговому об'єднанні різних функціональних складових з метою отримання загального інтегрального показника;
- встановлено діапазони значень для кожного рівня економічної безпеки, які відповідають інтервалам значень інтегрального показника, що дозволить керівництву страхових компаній оцінити фінансову стійкість та ризики, пов'язані з їх діяльністю та прийняти відповідні стратегічні рішення для забезпечення стабільності та розвитку бізнесу;
- проаналізовано сучасний стан економічного розвитку, внутрішній потенціал ПрАТ «СГ «ТАС», діючі загрози та небезпеки.

В **розділі 3** запропоновано напрямки вдосконалення інструментарію комплексної діагностики економічної безпеки страхової компанії (с. 148-193). Автор обґрунтував використання моделі інтегральної оцінки економічної безпеки для визначення готовності страхової компанії до комплексної діагностики (с. 148-166), побудував багатофакторну регресійну модель прогнозування впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на економічну безпеку страхової компанії (с. 166-179) та розробив програму забезпечення економічної безпеки на основі комплексної діагностики ризиків страхової компанії (с. 179-194).

Згідно з проведеним дослідженням:

- обґрунтовано рекомендації з інтегральної оцінки рівня економічної безпеки страхової компанії, що сприяють формуванню об'єктивної характеристики її безпеки та наочно розкривають стан окремих складових, таких як фінансова, кадрова, соціально-психологічна, інформаційно-аналітична, організаційна, ринкова та політико-правова;
- проведено апробацію наданих рекомендацій на прикладі ПрАТ «СГ «ТАС» та встановлено математичні залежності між загальним рівнем економічної безпеки страхової компанії та окремими її складовими;
- розроблено модель інтегральної оцінки рівня економічної безпеки страхової компанії, яка, як аналітичний інструмент, відіграє ключову роль у процесі управління ризиками та фінансовими стратегіями, а її використання дозволить страховим компаніям адаптуватися до непередбачуваних змін на ринку та в економічному середовищі, забезпечуючи ефективне функціонування навіть в умовах високого рівня нестабільності;
- проведено розрахунок індексу економічної безпеки ПрАТ «СГ «ТАС» за кожною з функціональних складових та зроблено висновок про достатній рівень економічної безпеки ПрАТ «СГ «ТАС» за 2018-2022 роки, про те недостатній для безпечного та стабільного функціонування страхової компанії;
- побудовано багатofакторну регресійну модель, яка дозволяє прогнозувати вплив різних зовнішніх та внутрішніх факторів на інтегральний індекс економічної безпеки;
- визначено, що розроблення та впровадження програми забезпечення економічної безпеки на основі комплексної діагностики ризиків дозволяє створити цілісну систему управління ризиками;
- проведено SWOT-аналіз, який дозволив виявити сильні та слабкі сторони, можливості та загрози для ПрАТ «СГ «ТАС», та SPACE-аналіз, який дав змогу оцінити стратегічне становище та дії компанії;

- запропоновано формування структури управління системою економічної безпеки через створення служби економічної безпеки компанії.

Після кожного розділу та загалом за результатами дослідження сформульовано висновки, які відображають зміст дисертаційної роботи та свідчать про виконання всіх поставлених завдань.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи

Оцінюючи позитивно дисертаційну роботу в цілому, слід відмітити важливі дискусійні моменти та висловити окремі зауваження:

1. Дискусійним вважаю пункт новизни «*вперше*» стосовно моделі інтегральної оцінки рівня економічної безпеки з таких причин. По-перше, виходячи зі змісту з дисертації, автор не є розробником і самостійно не проводив експертне опитування щодо визначення вагових коефіцієнтів груп показників економічної безпеки. В дисертації немає пояснень щодо цього, лише в Таблиці 3.10 наведено значення вагових коефіцієнтів b_j . По-друге, відповідні посилання в Таблиці 3.10 на джерела так само не дають відповіді на зазначене питання і не розкривають методик експертного оцінювання. По-третє, відомо, що в рамках підходу Мінекономіки для макроекономічного аналізу економічної безпеки використано висновки експертів щодо вибору індикаторів безпеки і вагових коефіцієнтів b_j для різних галузей економіки. Дисертант, на мою думку, удосконалив алгоритм визначення рівня економічної безпеки, що розробило Мінекономіки, для визначення безпеки страхової компанії. Саме тому, вважаю, що пункт новизни *вперше* доцільно віднести до пункту «*удосконалено*», враховуючі адаптацію ідеї Мінекономіки оцінювання рівня економічної безпеки країни до мікроекономічного аналізу окремої страхової компанії.

2. На стор. 162 дисертації пропонується шкала економічної безпеки. Потребує пояснення, з яких міркувань ця шкала була поділена на три частини? Де вона була апробована та де був застосований подібний підхід?

3. Заслуговує на увагу проведений на стор. 170 регресійний аналіз, проте доцільно було б дати його більш детально, можливо, в Додатках. Логічно було б спочатку надати роз'яснення щодо розрахунків, таблиці кореляцій, прибрати мільтиплікативність (дублювання параметрів), а лише потім надати результат регресійного рівняння (формула 3.7). Отже, це рівняння повинно містити меншу кількість параметрів, тобто, вираз має спроститися, а вагові коефіцієнти мають змінитися. Відтак, достовірність результатів регресійного аналізу є дискусійною, хоча доцільність проведення самого аналізу не викликає сумнівів.

4. В розділі 2 (с. 90), в якому розглянуто ситуацію на ринку страхування, автор зазначає, що страхові компанії отримують позитивні фінансові результати та позитивні аудиторські висновки. Водночас фактичні дані демонструють щорічне зменшення кількості страховиків, що створює певний парадокс. Ця суперечність потребує більш детального аналізу, рекомендується звернути увагу на причини такої невідповідності між позитивними аудиторськими висновками та зменшенням кількості страховиків. Можливо, варто розглянути фактори, які впливають на скорочення кількості страхових компаній, незважаючи на їхні позитивні фінансові результати. Такий аналіз допоможе краще зрозуміти реальний стан ринку страхування та визначити можливі шляхи його стабілізації та розвитку.

5. На стор. 164 розділу автор стверджує, що «Воєнний стан в країні призводить до економічної нестабільності, зниження інвестицій та збільшення ризику для страхового бізнесу і впливає на фінансові результати страхових компаній через збільшення ризику страхування та зменшення платоспроможності клієнтів». Проте аналіз в підрозділах 2.1 та 2.2 обмежується 2022 роком, що, з погляду статистики, не дає можливості дослідити вплив воєнного стану (лише один рік) на фінансові результати з високим рівнем достовірності. Для більш повноцінного аналізу доцільно було б провести аналіз, принаймні, і за 2023 р.

Загальний висновок

Висловлені зауваження не зменшують загального наукового та практичного значення результатів роботи і не змінюють загальної позитивної оцінки дослідження.

Дисертаційна робота Абрамова М. Д. на тему «Формування комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки страхової компанії» є самостійною та завершеною працею, містить елементи наукової новизни та практичну цінність.

За змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам Наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог щодо оформлення дисертації (зі змінами)» та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

Зазначене вище дає підстави зробити висновок, що Абрамов Микита Дмитрович, автор дисертаційної роботи на тему «Формування комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки страхової компанії», заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент

Доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів

Національного університету харчових технологій

Лада ШПІРІЯН

Підпис(и) Лади Шпірян
завіряю
Офіційний секретар
Л. А. Мельник